

KOMMENTAR

til

105491

første post i Nasjonal Samlings prinsipielle program:

I. En handlekraftig NASJONAL RIKSREGJERING uavhengig av partipolitikk. -

Før bedre å kunne forstå rekkevidden av denne programpost tror jeg det vil være heldig å trekke en sammenligning mellom de norske regjeringers betydning før og etter den 9. april 1940 - min skjebnesvangre dag, da både den "utøvende" og storparten av den "lovgivende" makt, Konge, regjering og storting, som på et trylleslag: "hokus-pokus-filejokus" forsvant fra den politiske arena, medbringende de dode, men forgydede gullbarrer i Norges Banks kjellernevelv - får å kunne se det hele i historisk sammenheng, mener jeg det derfor vil være gunstig å rykke ca. 130 år tilbake i tiden, altså til året 1814, - etter Trinitetsverkets fullbyrdelse. -

Allerede den 10. februar dette år hadde den danske prins Kristian Fredrik (fetter av Kong Fredrik 6.) overtatt landets styre som regent, med et statsråd under sig. Den 16. februar innkalte han foreløpig 20 mann av Østlandets fremste emnefolk og berømt til et møte på Eidsvold's Verk, som dengang eiedes av den fedrelandssinnede Carsten Anker. Blant dem som møtte var også den bekjente lærde og nyttige professor (i gresk) Georg Sverdrup fra Kristiania. Det var ved den anledning skydsbonden på veien sa til Sverdrup de senere sa berømte ord: "Skal du være med i dette lag da må du for Guds skyld allriig gi din stemme til, at Norge blir git til Sverige. Jeg vil gi alt og mines liv og alt for ikke at oppleve den dag, da

Norge kommer under Sverige; men hvad du end sier og gjør, så husk på, at Gud er atåt". Sverdrup husket disse bondens ord, da han senere blev innkalt alene til prinsen som spurte ham om hans mening om at han, Kr. Fredr., var den rette arving til Norges krone. Sverdrup svarte ham da med de likeså berømte ord: "Dertil har Deres kgl. holnet ikke mere ret end jeg". Og han sa videre åpent sin mening at da kong Fredrik 6. hadde gitt fra sig Norge, tvertimot hvad det stod i kongeloven, så hadde Norge rett til å gi sig den grundlov og ta den konge det selv vilde. Om nogen arveret kunde det ikke være tale. "De har det; jeg går over til Deres mening", svarte prinsen, "Ja, således må jeg gjøre; kom lad os meddele de andre herrer dette"., - hvorefter de blev enig om å innkalde en stor forsamling, den senere "Riksforsamling på Eidsvold". Man kan altså si at bondens gamle og likefremme ord til professor Sverdrup har fått en viss betydning for Norges frinet og selvstendighet som blev grunnlagt i 1814.-

Den Konstitusjonskomite på 15 mand som blev nedsatt for å gi utkast til Norges grunnlov var alle besjelet av den samme ånd og tanke: å ville bygge et fritt, selvstendig Norge og legge makten i folkets egen hånd. Efter Frinetsverkets fullbyrdelse med grunnloven som det centrale emne i dagene 10. april til 17. mai, da den blev ferdig, kåret Eidsvoldsæmnenene Kristian Fredrik til Norges konge. Presidenten, Oestg Sverdrup, endte motet med de berømte ord: "Reist er Norges gamle kongestol, som Aælstener og Sværner beklæde og hvorpå de med visdom og kraft styred Norge". Den 20. mai skiltes Eidsvoldsæmnenene, men først knyttet de en stor bronnerkjede og ropte: "Enige og tro til Dovre falder". Jeg nevner også

også disse berømte ord tilslutt, idet jeg samtidig resonnerer som så: All den stund Dovre ennå ikke er falt, skulde altså Nordmennene fremdeles være "enige og tro", hvad vi jo mangler meget på. Dermed er det også bevist, at det norske folk ikke er nådd "tiloake" til forfedrenes utgangspunkt for 130 år siden. Dette beviser igjen at at folkesjelen i mellemtiden har litt skjørbudd, og at det derfor nu gjelder å "komme til Nasjonal Samling" igjen, - som også Minister Jonas Lie engang uttrykte det i Parken her i Drammen. -

Men "broderkjeden" skulde meget snart få sin fulle betydning, for nu begynte strax de alvorligste vanskeligheter og farlige tider for Norge: Karl Johan var i anmarsj mot Norge, for han tålte naturligvis ^{ikke} det mindre land Norges selvstendighetstrang. Med ca. 14.000 mann rykket han i juli 1814 ind over grensen mot våre ca. 7.000 mann, og så begynte da den såkaltte "kattekrig" under anførsel av den nybakte konge Kristian Fredrik, som dessverre viste sig å være en dårlig feltherre, som helst gav efter uten å levere avgjørende slag resultat: Ferliet i Moss 14. August, da Karl Johan vistnok anerkjente Grundloven, men derimot forlangte, at Kr. Fr. strax skulde frasi sig Norges krone. Denne overgav så styrelsen til sitt statsråd, som med dyktighetvernet Norges rett i denne tid. Den 10. Oktbr. trådte det første overordentlige storting sammen i Kristiania med den sindige og fattede serenskriver Christie fra Bergen som president. Den 20de Oktober erklarte dette storting at Norge skulde gå ind på foreningen med Sverige som et selvstendig rike, hvorefter Karl 13. Johan blev kåret til Norges konge den 4de November 1814, med nærmere bestemmelser angående "foreningen" i riksakten av 1915. - Historien slutter sin beretning om disse begivenheter saledes:

- " 1814 er det store merkeår i Norges nyere historie, og
 " alle nordmenn, unge og gamle, vil med tak mindes Eids-
 " voldsmandene og det første overordentlige storting.
 " På Eidsvold blev våren 1814 lagt grundmuren for vor fri-
 " hed og selvstændighed, og det overordentlige storting
 " stod om natten 1814 vagt om Eidsvoldsmandenes verk".-

(Jeg har drevet så vitt lunge ved disse hendelser, fordi de danner grunnlaget for den senere utvikling av det politiske styre i Norge frem til 9. April 1940.)-

Riksforsamlingen på Eidsvold bestod som bekjent av 112 representanter, hvorav 37 bønder, 16 forretningsmenn og 59 embedsmenn, og disse siste kom da til å ta ledelsen. Der var to partier i Riksforsamlingen. selvstendighetspartiet - 82 stemmer, leder sorenskriver Kristian Magnus Falsen - og unionspartiet - 30 stemmer. Under de da rådende forhold i Europa kan man si at disse to partier utfylte hinannen, idet selvstendighetspartiet med sitt store flertal satte sitt preg på unionen med Sverige, som derved fikk en annen karakter enn den ellers vilde fått. Foreningspartiets dueligste mann var grev Herman Wedel-Jarlsberg, og ved siden av ham stod verkseier Jakob Aall og presten Nicolay Wergeland (H. W.s far). På den annen side stod fremragende menn som - foruten Falsen også sorenskriver Christie, professor Georg Sverdrup, kaptein Motzfeldt og dikteren Jonas Rein, en ildfull taler.

På det overordentlige storting 10. oktober blev den utövende makt overført til et råd, bestående av regjeringen + etpar stortingsmenn, efterat Kristian Fredrik samme dag hadde innlevert sin tronfrasisgelse. Derefter måtte stortinget gå med på Karl Johans krav om at vår første embedsmann skulde være en stattholder (svensk eller norsk), og den 11. novbr. fikk vi da den første sådan, den svenske grev H. H. von Essen, senere K. Mörner, J. A. Sandels og

den siste svenske og mindre godt likte grev B. B. v. Platen, som døde i 1829 - samme år som det berømte "Torvslaget", hvor Henrik Wergeland fikk et ordentlig hugg over ryggen fordi han hadde deltatt i festligholdelsen av 17. mai, hvilket Karl Johan hadde så meget imot. Den første norske statholder blev Wedel-Jarlsberg (1836-40). Stortinget hadde den ^{alltidige} egentlige makt i landet i denne tid, med den framragende mann ^{Christie} sorenskriver som den første president, og ved sin emeninte dyktighet, fikk han en posisjon i norsk politikk som snaut nøgen norsk statsmann senere" - beretter historien. Den 4. november blev, som vi vet, Karl XIII Johan valgt til Norges konge i unionen med Sverige. -

Av viktige lovforslag i tiden fremover må nevnes adelskapets ophevelse i 1821. I forbindelse med stortingets arbeide må vi erindre at dette var samlet kun hvert 3die år like til 1869, da årlige storting blev besluttet, og i samme forbindelse kan nevnes, at statsrådet ikke hadde adgang til stortingets forhandlinger før ved grunnlovsforslag, bifalt i 1871, men siden gang på gang nektet sanksjon. Senere - i 1864 kom riksretten mot ministeriet Selmer som følge herav. Statholderembedet blev ophevet 1859, og den første norske statsminister var FREDRIK STANG (1873-80). Han hadde tidligere som statsråd vært den ledende i regjeringen helt fra 1861. Omkring 1859 - statholderstriden - opstod også de første politiske partier, dels p.g. av striden med Sverige og dels p.g. av store forandringer i vårt eget politiske liv. Statholderstriden blev ikke endelig løst før av kong Oscar II i 1873, idet stotingsbeslutningen av 1859 blev stadig nektet sanksjon av Karl XV (1859-72). Karl Johan var død i 1814 og etterfulgtes av Oscar I (1844-59).

Ved innførelsen av årlige storting i 1869 _ var det en avgjort sak, at stortinget fikk mest å si i statens styre . Ved denne reform i forbindelse med den før nevnte statsrådsak -statsrådenes deltagelse i stortingets forhandlinger - vedtatt i 1871, var det avgjort, at storting og regjering herefter kom til å arbeide mere sammen, og at stortinget hos oss som i England fikk meget å si i valget av de menn kongen tok til statsråder. Det er dette som kaldes parlamentarisk styre, og som regel blev da ministeriet uttatt i overensstemmelse med det til enhver tid gjeldende flertalsparti. I 80-årene blev der nemlig i stortinget dannet etregjeringsparti (det første "höire") med professor Anton Martin Schweigaard som den ledende. Mot dette parti stod så det gamle bondeparti , ledet av Ole Gabriel Ueland, og hvortil også den da allerede berømte Johan Sverdrup (stortingsmann fra 1851) sluttet sig. Sverdrup hadde vært sjelen i gjennomførelsen av de to før nevnte reformer og blev av stortinget særlig hyldet for sin store dyktighet i disse saker. Han blev da også absolut hovedpersonen i norsk politikk i årene fremover, især efterat han efter ministeriet Selmers dom ved riksretten i 1884 blev statsminister (1884-89) og leder for et nytt parti - venstrepartiet , som altså egentlig er skapt av ham, og hvortil senere også bondepartiet sluttet sig. Sverdrup var som bekjent en fremragende statsmann og kjempet i hele sitt liv for å grunnlegge et virkelig folkestyre her i landet, og han uttalte engang i stortinget de senere så berømte ord: "al magt bör samles i denne sal". I anledning statsrådsaken, som efter vedtagelsen herav i 3 påfølgende storting, hvorved det blev grunnlovssak, allivel blev nektet sanksjon av kong Oscar II, kan det være av inte-

resse å nevne, at venstre mente, at kongen ikke hadde noget absolut veto i grunnlovssaker. Herom blev det nu en så skarp politisk strid som ingensinde før og senere i forrige århundrede. Fredrik Stang gikk av som minister 1880 og hans etterfølger Chr. Aug. Selmer fra 1880-84) fortsatte kampen mot reformen. I 1882 var det nye stortingsvalg, og før disse blev der holdt veldige valg- og folkemøter rundt omkring i landet, hvori også ingen mindre enn Bjørnstjerne Bjørnson tok virksom del og viste sine geniale evner som folketaler, vel den største Norge har hatt. Etter vedtagelsen av satsrådsaken i stortinget skrev han fra Tyrol i 1874 den bekjente "Opsang for frihetsfolket i Norden" til "Det forenede venstre", hvis vakre begynnelsesstrofer jeg må få lov å citere:

" Foragtet av de store, men elsket av de små,-
 " sig, er det ikke vejen, som det nye må gå?
 " Forrådt av dem som vagt burde være, just av dem, -
 " sig, er det ikke sådan, at en sanhed står frem?
 " Begynner som en susen i kornet sommerdag
 " og vokser til en brusen gjennem skovenes tag,-
 " intil at havet bærer med torden-røst den hen,
 " da intet, intet høres uden den, uden den".

Etter min mening passer denne sang meget bedre på Nasjonal Samling idag, eller, for å si det på en annen måte: Hvor meget vakkert kunde og vilde ikke Bjornson ha skrevet om NS, hvis han hadde levet nå? Når han kunde bli så begeistret for, at Venstre hadde fått med sig flere stemmer også av de andre partier i en sak som den det her gjalt? Ja, jeg bare spør, og enhver kan jo svare for sig selv.

Også som minister fikk Sverdrup drevet igjennem mange viktige lover, f. eks. juryloven(lagmandsrett) ny hørordning, stemmeretten og folkeskolen. Etterat han gikk av som minister i 1889, hadde snart hoire, snart venstre hatt regjeringsmakten, - av hoire

Emil Stang og Francis Hagerup, av venstre Johs. Steen og Albert Bløhr (samtlige 2 ganger). De gamle partinavner eksisterte fremdeles, men den skarpe partistrid er endt, især etterat ¹⁸⁹¹stortinget hadde vedtatt lovene om almindelig stemmerett og flagloven (handelsflag uten unionsmerke), begge i 1898. I 1900 blev endvidere vedtatt lov om almindelig kommunal stemmerett for menn og kvinner. I 1892 hadde stortinget bestemt at eget norsk konsulatvesen . men kravet herom og om egen norsk utenriksminister vakte som vi vet forbitret motstand i Sverige og førte da til forhandlingene i Karlstad og unionsopløsningen i 1905, hvor den nye store stjerne på den venstrepolitiske himmel, Christian Michelsen(1905-07) glimret i al sin prakt som den store mann hele folket kunde samle sig om i beslutningen om unionens opløsning 7. juni 1905 . Det vilde føre for langt i denne avhandling å komme nærmere inn på enkeltheter omkring denne tid som forövrig ligger så nær, at begivenhetene, inverterfald for den eldre generasjon, er tilstrekkelig kjente , og det er jo heller ikke meningen hermed å gå for meget i detaljer, da hovedvekten ifølge denne opgaves natur ikke ligger deri. Kun så meget må nevnes at ministeriene efter Michelsen skiftet mellem de forskjellige partier, Höire, venstre, bonde- og arbeiderpartiet med vekslende held. Ministerlisten endte da som forst nevnt den 9. april 1940 med den så sorgelig berönte "forsvinningsnummer" av arbeidsminister Johan Nygårdsvold, som siden den tid har hvilet ut på sine velfortjente "laurbær" etsteds i London.-

Summa summarum må vi vel som en foreløbig konklusjon kunne si, at samtlige partiregjeringer tross mange lyspunkter og vel utført arbeide av de hederlige og fedrelandssindede ministre

ikke har kunnet fylde sin oppgave som utøvere av folkeviljen, hvad jo skulde være et demokratisk styres virkelige mål. På grunn av parlamentarismen etter engelsk mønster har de forskjellige ministerier bare vært istand til å representere enkelte partier i velgermassen, hvorved landets styresett blev formeget opstykket med fremadskridende zikkakformet linje, istedenfor i en samlet plan på lang sikt for det hele land. Når hertil kom, at vi i hele fem år hadde en arbeiderregjering som var bevislige landsforredere og systematisk arbeidet på Norges undergang istedenfor dets fremgang, måtte jo tilslutt det hele ende i en katastrofe, som den der overgikk oss den 9. april 1940. - Men heldigvis hadde vi da også - som i 1905 - nettop mannen som kunde mestre situasjonen, nemlig VIDKUN QUISLING, som rager høit over alle tidligere statsmenn i Norge, på grunn av alle de fremragende egenskaper som vi alle kjenner så godt til, og som det derfor er overflødig her å precisere nærmere. Etter minister Riisnes's uttalelse er QUISLING den største konstruktive statsmann Norge nogensinde har hatt, og det ser vi jo nå også så å si daglig beviser for: han bygger op et helt nytt norsk samfund i nasjonal-socialistisk ånd for lange tider fremover. Ved sin veldige innsats for folk og land skaper han derigjennem en ny Norges Historie, på egen hånd, kan man gjerne si. Forklaringen på denne enestående manns handlekraft og offervilje må vel være den, at han, høit over våre hoder mottar sine inspirasjoner fra de evige lyskilder, hvorfra han så omsetter dem i levende energi i arbeidet for fedrelandet; derfor vil det for alle tider komme til å stå en historisk nimbus om hans navn, når hans store ^{frinets-}verk er fuldbyrdet. Nasjonal Samlings Program - med sine 30 §§, hvorav §1 behandles idag, er ut-

sprunget av hans hjerne allerede i 1918 - altså mens ennå Hitler og Mussolini lå i skyttergravene i forrige verdenskrig, og det er derfor høist sandsynlig, for ikke å si sikkert, at Quisling er den første statsmann i Europa, eller hvorfor ikke: den første mann på hele jorden som allerede da hadde utformet en hel samlet plan for en nasjonalsocialistisk stat, fremskyndet som han dertil blev ved selvsyn og studium av den marxistiske lære således som den blev praktisert i Russland etter revolusjonen der i 1917.

Hans krav til det norske storting og regjering, utformet som § I om en "handlekraftig Nasjonal Riksregjering, uavhengig av partipolitikk", blev av ham fremsatt gang på gang uten resultat, og hans advarsler i skrift og tale mot det bolsjevistiske redselsherrredømme, som han hadde sett med egne öine, var "legio"; han måtte alltid tale for dove ören, og fölgene uteblev derfor heller ikke. Men - for å holde oss til emnet - forskjellen mellem en partiregjering og en nasjonal riksregjering er jo som vi vet vesentlig den, at mens förstnevnte til stadighetbare kunde representere en del av folket med ustö og vinglet politikk uten personlig ansvar, er sistnevnte i utpreget grad et styre som trer i stedenfor hele folket på saklig = på yrkeslivets grunn, under gjennomforelse av ansvars- og förerprinsippet, altså det virkelige demokrati (som jo er det greske ord for "folkestyre"). Da nå alle politiske partier i landet er ophevet fra 25. september 1940, vil derfor folkerepresentasjonen i fremtiden skje gjennom de forskjellige yrker alene, hvorved den uretferdige partipolitikk er helt bragt ut av verden.-

Heil og Sæl!

Edvig Teilmann